

Renata Wójcik
Biblioteka Narodowa

Bibliografia zawartości czasopism we współczesnym świecie

Absolwentka bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na Uniwersytecie Warszawskim. W Bibliotece Narodowej pracuje od 2002 r., początkowo w Zakładzie Przewodnika Bibliograficznego, następnie w Zakładzie Książki. Od 2008 r. jest pracownikiem Zakładu Bibliografii Zawartości Czasopism. Posiada praktyczną znajomość opisu formalnego i rzeczowego, klasyfikacji UKD, doświadczenie w przeprowadzaniu szkoleń z opisu w formacie MARC 21, a także użytkowników programu MAK i MILLENNIUM. Sprawuje nadzór nad tworzeniem i korektą kartotek wzorcowych.

Streszczenie: W referacie omówiono zmiany w Bibliografii Zawartości Czasopism, które zaszły w ostatnich pięciu latach. Doświadczenie w stosowaniu formatu MARC 21 pozwoliło na dopracowanie opisu bibliograficznego, dzięki czemu bibliografia w dużej części spełnia oczekiwania współczesnego użytkownika informacji, korzystającego z zasobów sieciowych. Jej twórcy aktywnie wykorzystują zasoby Internetu, tworząc m.in. system kartotek, pozwalający na zminimalizowanie błędów w opisach i usprawnienie prac redakcyjnych. Zmiana systemu informatycznego, w którym baza jest opracowywana, wymusiła przeobrażenia w sposobie indeksowania, a w konsekwencji zmiany w opisie. Użytkownik otrzyma dostęp do bibliografii w systemie, w jakim prezentowane są pozostałe zasoby Biblioteki Narodowej, co pozwoli również na dalszy rozwój współpracy BN z bibliotekami współtworzącymi bazę Prasa. W dalszej części dokonano krótkiego przeglądu tego typu bibliografii na świecie. W zakończeniu porównano potrzeby współczesnego użytkownika informacji i możliwości ich spełnienia przez pracownika informacji naukowej.

Słowa kluczowe: bibliografia zawartości czasopism, bazy danych

Abstract: In the following paper we discuss changes to the Bibliography of Journal Contents that have occurred along the last five years. Experience in the use of MARC 21 made it possible to refine the bibliographic description, making bibliography capable of meeting the expectations of contemporary information users who take advantage of network resources. Its creators actively make use of Internet resources themselves to create e.g. filing system that allows you to minimize errors in descriptions and facilitate editing process.

Alteration to the information system, in which the database is being developed, forced transformation in the manner of indexing and as a consequence further changes in the bibliographic description.

Access to the bibliography will be provided to the user in the same system that presents the remaining resources of the National Library, therefore further cooperation between the National Library and libraries creating Prasa database (Press database) will be developed. Furthermore, a brief review of similar bibliographies across the world was made.

In the final part, we provide comparison of the needs of contemporary information user's needs as well as reviewing opportunities for their fulfillment by the provider of scientific information.

Keywords: bibliography of journal content, databases

Prezentacja

Polska Bibliografia Zawartości Czasopism

W Polsce Bibliografia Zawartości Czasopism (BZCz) jako samodzielny człon bibliografii narodowej istnieje od roku 1947. Opisy, które powstały w latach 1947–1949 są dostępne w postaci druku powielonego, za lata 1949–1950 jedynie w formie kart katalogowych (niepublikowane). Dopiero w 1951 r. rozpoczęto regularny druk BZCz w wydawanych co miesiąc zeszytach. W latach 90. XX w. skomputeryzowano

Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki

II Konferencja naukowa Konsorcjum BazTech

Poznań, 17-19 kwietnia 2013

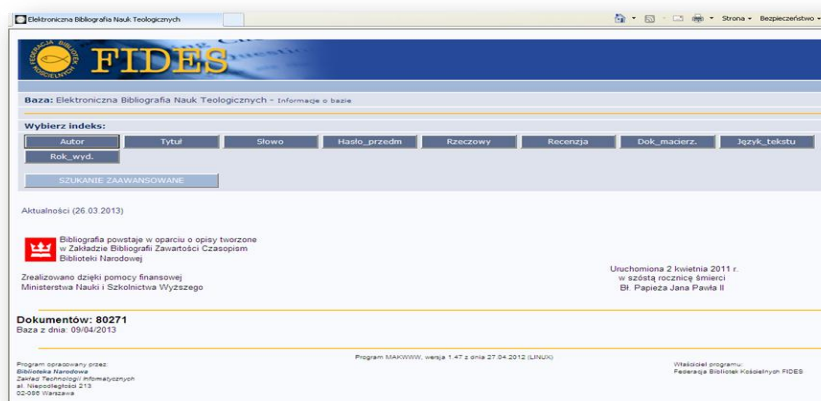

pracę w Bibliotece Narodowej (BN). Ta zmiana umożliwiła powstanie dodatkowej – oprócz drukowanej – formy prezentacji zarejestrowanych artykułów w postaci bazy danych. Były one dostępne na nośnikach elektronicznych (dyskietki, CD-ROM-y) i w trybie on-line. Od 2005 r. zaprzestano drukowania BZCz (był to jeden z postulatów V Ogólnopolskiej Narady Bibliografów).

W związku z dynamicznym rozwojem Internetu, a tym samym zmianą oczekiwań informacyjnych współczesnego użytkownika, zdecydowano się na wzbogacenie opisów o Uniwersalną Klasyfikację Dziesiątą. Obok wcześniej wprowadzonego Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej (1996 r.) dodano więc drugą charakterystykę treści opisywanego dokumentu. Dodanie klasyfikacji wpłynęło na przejrzystość miesięcznych zeszytów, publikowanych w postaci plików PDF. Dzięki temu opisy stały się dostępne także w Google – należącej do najpopularniejszych wśród internautów wyszukiwarek.

W 2010 r. nastąpiła zmiana profilu bibliografii z ogólnego na humanistyczny. Zrezygnowano z rejestracji artykułów z czasopism matematyczno-przyrodniczych¹. Podjęto także decyzję o maksymalnym ujednoliceniu opisu artykułów z zasadami opisu innych typów dokumentów, zwłaszcza książek prezentowanych w katalogu głównym Biblioteki Narodowej. Znormalizowano zasady wypełniania pola 008, wprowadzono do opisu pole 246 i ujednolicono skróty stosowane w polach uwag. Z powodzeniem przeprowadzono eksperyment, w ramach którego do opisów wybranych artykułów dodano linki do streszczenia lub pełnego tekstu.

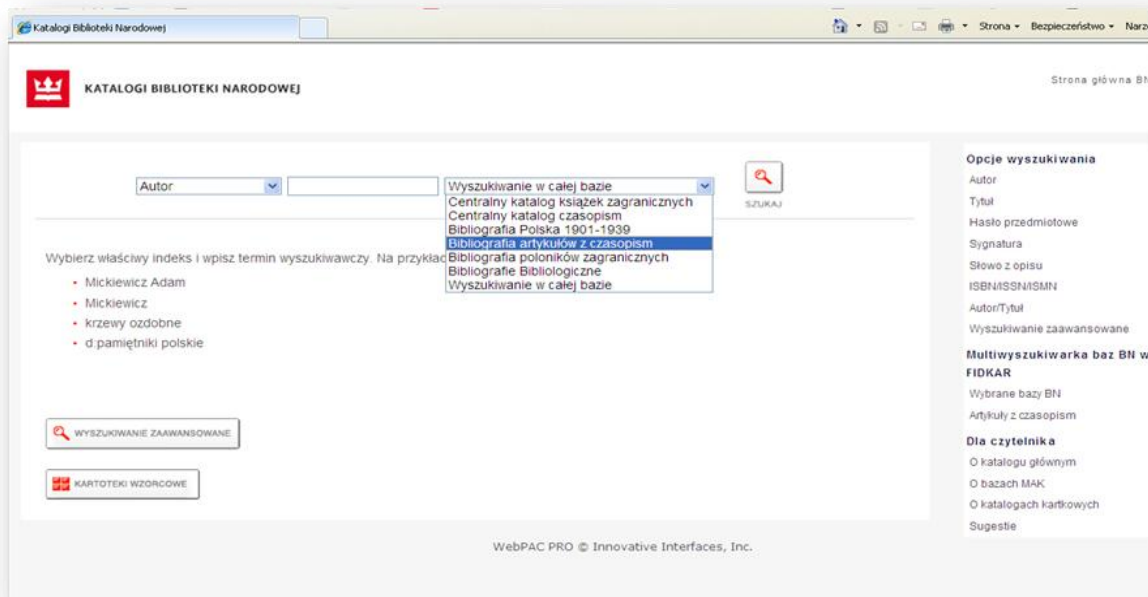
Kontynuowana jest także współpraca Biblioteki Narodowej z wojewódzkimi bibliotekami publicznymi w ramach tworzenia Wspólnej Bazy Artykułów z Gazet i Tygodników. W 2012 r. do tego grona dołączyły dwie biblioteki pedagogiczne. Baza rejestruje artykuły z 6 dzienników i 19 tygodników. Tak jak w bibliografii artykułów naukowych opisy są opracowywane w formacie MARC 21. Baza ta jest aktualizowana codziennie.

Rys. 1. Elektroniczna Bibliografia Nauk Teologicznych
Źródło: FIDES [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w World Wide Web:
<http://www.fides.org.pl/cgi-bin/ebnt/makwww.exe?BM=1>.

¹ WIECZORKOWSKA, B. Bibliografia Zawartości Czasopism od 2010 roku. *Bibliotekarz* 2010, nr 2, s. 11–13.

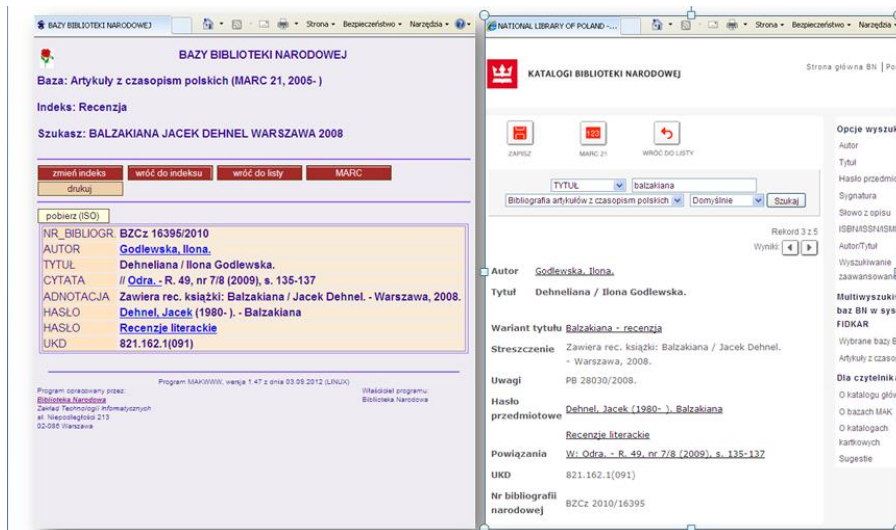
Od 2010 r. BZCz przekazuje swoje opisy do Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych, tworzonej przez Federację Bibliotek Kościelnych FIDES. Po wstępnej selekcji materiału wysłano 53 000 opisów. W kolejnych zeszytach BZCz rejestrowanych jest ok. 300–400 artykułów z wytypowanych wcześniej czasopism, które są systematycznie przesyłane drogą elektroniczną.

Rys. 2. Bibliografia Zawartości Czasopism w systemie Millennium

Źródło: Katalogi Biblioteki Narodowej [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://alpha.bn.org.pl:82/>.

Na przełomie 2012 i 2013 r. nastąpiła zmiana systemu, w którym opracowywane są opisy; dotychczasowy program MAK został zastąpiony systemem Millennium. Po całkowitym wypełnieniu bazy opisami zgromadzonymi w innych bazach BN nastąpi udostępnienie bazy w Internecie. Zmiana ta umożliwi prezentację nowych opisów artykułów w trybie on-line niemal na bieżąco. Nowy system spowoduje także zmiany w indeksach obsługujących bazę, które będą takie same jak w katalogu głównym BN. Obecność haseł ze słownika JHP BN zapewni użytkownikowi pełniejsze przeszukiwanie indeksu przedmiotowego.

Rys. 3. Porównanie rekordu BZCz w systemie MAK i w systemie Millennium

Źródło: System MAK BN [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w World Wide Web:

<http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=25&IM=02&WI=DEHNELIANA&NU=01&DD=1>.

System Millennium BN [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w World Wide Web:

http://alpha.bn.org.pl:82/search~S1*pol?/tbalzakiana/tbalzakiana/1%2C1%2C5%2CB/frameset&FF=tbalzakiana+recenzja&3%2C%2C5.

Bibliografie zawartości czasopism w wybranych krajach

W 2010 r. przeprowadzono analizę stanu bibliografii zawartości czasopism (naukowych i prasy) na świecie². Korzystano przy tym z informacji zamieszczonych na stronach internetowych bibliotek narodowych, a także z korespondencji prowadzonej z tymi bibliotekami. Okazało się, że rejestracja artykułów prowadzona jest w wielu krajach. Zadanie to realizują na ogół biblioteki narodowe, których głównym priorytetem jest czas dostępu do informacji. Z tego powodu bazy bibliograficzne są aktualizowane w miarę możliwości na bieżąco i udostępniane bezpłatnie (z niewielkimi wyjątkami). Oprócz baz dostępnych w Internecie użytkownicy mają możliwość zamówienia danych w postaci plików PDF.

1. Selekcja materiału

Instytucje opracowujące bibliografie w zasadzie opierają się na egzemplarzu obowiązkowym i rejestrują czasopisma wydawane w danym kraju. Wyjątki stanowią Estonia, która rejestruje także estonica, i Izrael, którego bibliografia rejestruje czasopisma dotyczące studiów żydowskich wydane także w innych krajach.

Niektóre bibliografie zawierają opisy materiałów konferencyjnych i rozpisują zawartość prac zbiorowych. Część bibliografii ogranicza się do rejestracji zawartości tylko czasopism naukowych, inne rejestrują także zawartość najważniejszych gazet. Do wyjątków należy Litwa, która rozpisuje zawartość wszystkich czasopism wydawanych w kraju.

² WIECZORKOWSKA, B. *Raport dotyczący bibliografii zawartości czasopism w różnych krajach*. Niepubl.

Liczba rejestrowanych tytułów zależy od wielkości produkcji wydawniczej danego kraju, która ma istotny wpływ na selekcję materiału. Część krajów stosuje selekcję tematyczną, część objętościową, inne – mało precyzyjne kryterium „ważności” artykułu.

2. Zasady opisu artykułu

Zdecydowana większość bibliografii w swoich opisach stosuje format MARC 21 (tylko niektóre jeszcze zachowały lokalne odmiany tego formatu). Te, które prowadzą także opracowanie rzeczowe, stosują własne języki haseł przedmiotowych lub LCSH i klasyfikacje cyfrowe, jak UKD czy KDD.

Tab. 1. Przegląd stanu bibliografii zawartości czasopism w wybranych krajach

Kraj	Od kiedy	Częstotliwość aktualizacji	Dobór materiału	Liczba tytułów	Dostęp	Uwagi
Australia	1945	co miesiąc		250		
Białoruś	1934	co miesiąc	także gazety		tylko z komp. BN	
Bośnia i Hercegowina			także gazety			COMARC
Chorwacja	1990	codziennie	także gazety i mat. konf.	620	katalog główny	
Czechy		codziennie	także gazety, mat. konf., art. w pracach zbiorowych		osobna baza dostęp do tekstu tylko z komp. BN	
Dania		codziennie	także gazety	750/7		
Estonia		codziennie	także gazety, mat. konf., art. w pracach zbiorowych	447/52	osobna baza	
Finlandia	1990*	codziennie	także gazety, mat. konf., czasem art. w pracach zbiorowych		osobna baza	
Holandia			naukowe	15 000	tylko po zalogowaniu	opisy art., lub pełne teksty
Izrael	1966*	codziennie	naukowe		osobna baza	
Japonia	1948	co tydzień	naukowe i wybrane ogólne	10 334	osobna baza	
Litwa	1949	co miesiąc	wszystkie czasop. ukazujące się na Litwie		tylko dla zarejestrowanych użytkowników w czytelni BN	
Łotwa	1978*	codziennie		200		
Meksyk				550	dostęp do pełnych tekstów	
Norwegia		co tydzień		450		kryterium objętościowe
Nowa Zelandia	1991*	codziennie	także gazety	430		kryterium objętościowe
Polska	1945	codziennie /co miesiąc	także gazety		osobna baza	
Rosja	1921	co tydzień	także gazety			
Rumunia				300		COMARC
Serbia		co miesiąc	także gazety			
Słowacja			także gazety		osobna baza	
Stany Zjednoczone					zeskanowane strony z gazet	dostęp do treści

wyd. 1860–1922 czasop. z
 terenu biblioteki

Szwecja				4000 ze 100 krajów	
Ukraina	1936/ 1937	co miesiąc/co tydzień	czasop. ze wszystkich dziedzin/gazety		
Wielka Brytania		codziennie		20 000	komercyjna

33% Wlk.
 Bryt., 33%
 St. Zjedn.,
 33% inne
 kraje

* zasięg chronologiczny

Źródło: Opracowanie własne.

Omówienie wybranych bibliografii

Czeska bibliografia zawartości czasopism jest przykładem jednej z najlepszych na świecie bibliografii tego typu. Od 1989 r. wydawana jest także w formie elektronicznej. Rejestruje artykuły z czasopism, materiały konferencyjne i artykuły z prac zbiorowych. Jest bibliografią selekcyjną. Nie rejestruje zawartości czasopism regionalnych, dziecięcych i młodzieżowych. Rocznie wprowadzanych jest ok. 60 000 opisów artykułów.

Bibliografia czeska

Rys. 4. Przykładowy opis katalogu Czeskiej Bibliografii Artykułów
 Źródło: Články v českých novinách, časopisech a sbornících [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w World Wide Web:

http://aleph.nkp.cz/F/JIQA6A9LPGDRSJLCN3JK22V4E1EY11RLVHPHGLPMYU6J6L42X7-61077?func=full-set-set&set_number=005632&set_entry=000004&format=999.

Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki

II Konferencja naukowa Konsorcjum BazTech

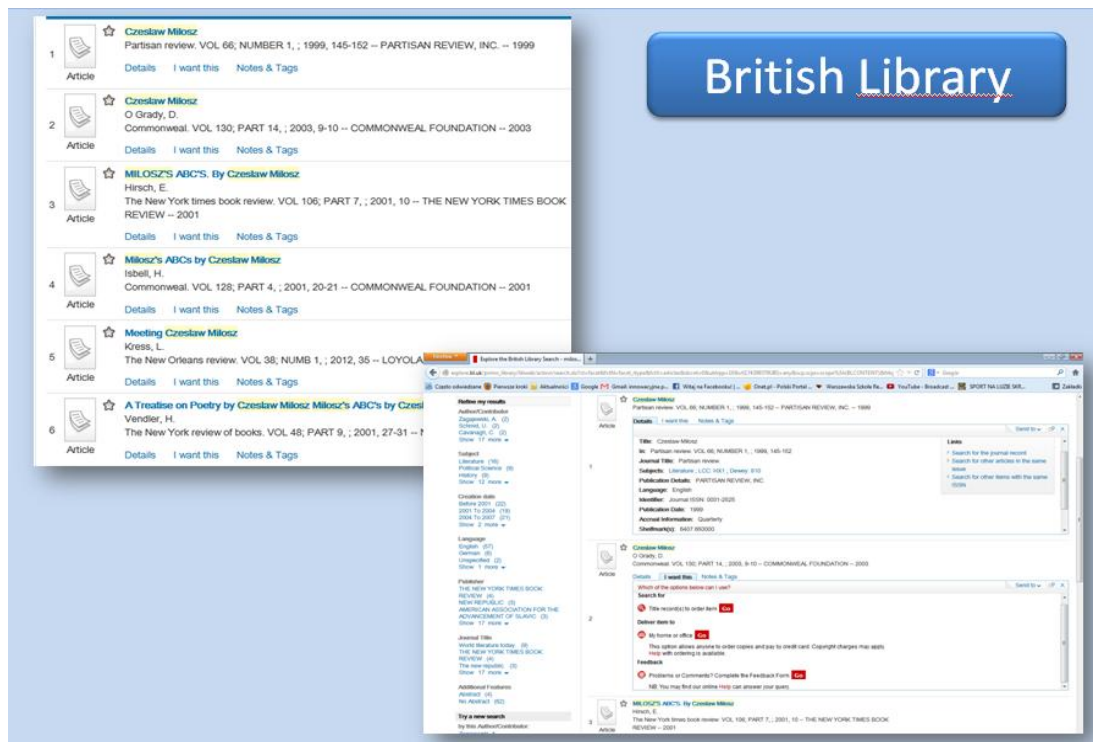
Poznań, 17-19 kwietnia 2013

Tworzona jest w systemie ALEPH, w formacie MARC 21. W przypadku niektórych artykułów możliwy jest dostęp do pełnego tekstu, jednak tylko z komputerów w czeskiej Bibliotece Narodowej. We współpracy m.in. z bibliotekami regionalnymi, Biblioteką Morawską z Brna i Instytutem Ekonomiki Rolnictwa i Informatyki udało się stworzyć Czeską Bibliografię Artykułów.

Całkowicie odmienna od czeskiej jest brytyjska baza artykułów z czasopism, realizowana w ramach projektu British Library Direct. Zawiera informacje o ok. 9 000 000 artykułów z 20 000 czasopism naukowych, materiałów konferencyjnych, monografii i prac zbiorowych z wielu krajów (33% Wielka Brytania, 33% Stany Zjednoczone, 33% pozostałe kraje świata, głównie europejskie).

Opisy są tworzone przez wyspecjalizowany personel biblioteczny na podstawie spisu treści czasopism, nie zawierają opracowania rzeczowego. Aktualizowana jest codziennie. Ponieważ jest to baza komercyjna, dostęp do treści artykułu jest odpłatny. Artykuły może nabyć każdy użytkownik, cena zależy od zawartości (może to być dostęp do pełnego tekstu, spisu treści, streszczenia), od czasu (2 lub 24 godz.) i kraju pochodzenia zleceniodawcy. Za zgodą wydawców w bazie przy artykułach podawane są abstrakty.

Rys. 5. Przykładowy opis artykułu w Bibliotece Brytyjskiej

Źródło: British Library Direct [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w Internecie:

[http://explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/search.do?ct=facet&fctN=facet_rtype&fctV=articles&dcnt=1&vl\(174399379UI0\)=any&scp.scps=scope%3A\(BLCONTENT\)&frbg=&tab=local_tab&dstmp=1368167519629&srt=rank&ct=search&mode=Basic&dum=true&tb=t&indx=1&vl\(freeText0\)=czeslaw_milosz&fn=search&vid=BLVU1](http://explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/search.do?ct=facet&fctN=facet_rtype&fctV=articles&dcnt=1&vl(174399379UI0)=any&scp.scps=scope%3A(BLCONTENT)&frbg=&tab=local_tab&dstmp=1368167519629&srt=rank&ct=search&mode=Basic&dum=true&tb=t&indx=1&vl(freeText0)=czeslaw_milosz&fn=search&vid=BLVU1)

Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki

II Konferencja naukowa Konsorcjum BazTech

Poznań, 17-19 kwietnia 2013

Całkowicie odmienne podejście do pełnego tekstu prezentowane jest w Meksyku, w którym oprócz bibliografii narodowej istnieje Hermenteca National de Mexico (czytelnia prasy), umożliwiającą dostęp do bazy Redalyc. Powstała ona z inicjatywy Universidad de Autonoma de Mexico. Swym zasięgiem terytorialnym obejmuje kraje Ameryki Łacińskiej i Karaibów, a także Hiszpanię i Portugalię. Jest to baza artykułów zawierająca opisy z 550 czasopism naukowych (ok. 120 000 rekordów). Udostępniana jest w modelu open access. Jej celem jest promocja nauki z krajów hiszpańsko- i portugalskojęzycznych.

Co dalej?

Z zebranego materiału wynika, że biblioteki opracowujące bibliografie zawartości czasopism wykorzystują możliwości, jakie niesie ze sobą rozwój technologii informatycznych. Niewątpliwie pewną przeszkodę w zaspokojeniu potrzeb informacyjnych współczesnego użytkownika mogą stanowić ograniczenia finansowe powstrzymujące dalszy rozwój bibliografii. Nie ma wątpliwości, że są potrzebne, o czym świadczy w miarę stała liczba ich użytkowników.

Coraz częściej z poziomu opisu pojawia się dostęp do streszczenia lub pełnego tekstu. Jednak wyraźne są dwie przeciwstawne tendencje. Po pierwsze ograniczenia w dostępie do tekstów, który jest możliwy tylko z komputera na terenie biblioteki lub przez Internet, ale po zalogowaniu bądź za opłatą. Drugie zjawisko to udostępnianie dokumentów w modelu open access, jednakże, poza nielicznymi wyjątkami, dotyczy to głównie dostępu do zeskanowanych materiałów archiwalnych.

Większość bibliotek jest w trakcie retrokonwersji swoich bibliografii zawartości czasopism lub ją planuje. W miarę możliwości są to nie tylko metadane, lecz także zeskanowane strony (głównie jednak dotyczy to prasy).

Użytkownicy a twórcy informacji naukowej

Zmiany, jakie zaszły w wieku XX w obszarze dostępu do informacji, należą niezaprzeczalnie do najistotniejszych w dziejach ludzkości. Bibliotekarze i czytelnicy zawsze byli istotni w procesie obiegu informacji. Jeszcze niedawno osoba poszukująca wiedzy musiała przyjść do biblioteki, żeby uzyskać potrzebne informacje. To bibliotekarz znajdował najodpowiedniejsze publikacje zgodnie z zapytaniem czytelnika. Dużym postępowaniem stało się skomputeryzowanie katalogów bibliotecznych, ale ich przeglądanie również wymagało przyścia do biblioteki. Kolejną ogromną zmianą w dostępie do katalogów bibliotecznych był Internet i umieszczenie w nim zasobów bibliotecznych. Zniknęła wtedy konieczność przychodzenia do biblioteki, aby przeszukać jej katalogi, wystarczyło mieć komputer i dostęp do sieci. Dzisiaj wystarczy telefon komórkowy z dostępem do Internetu i katalogi biblioteczne są w zasięgu ręki.

Priorytetem w wyszukiwaniu informacji dla użytkownika stał się czas. W dalszej kolejności interesuje go liczba odpowiedzi na postawione pytanie i ich trafność. Odmienne hierarchie wartości ma twórca informacji. Dla niego najważniejsza jest jakość opracowywanych danych, która ma wpływ na adekwatność odpowiedzi, zaś

szybkość dostarczenia informacji jest na dalszym miejscu. Choć trudno pogodzić te przeciwstawne oczekiwania, współczesne systemy generowania i wyszukiwania informacji w dużym stopniu to ułatwiają. Istotna jest także edukacja w zakresie zachowań informacyjnych, które zależą m.in. od doświadczenia, stosunku do nowości, wykształcenia i zainteresowań zarówno „zwykłego” użytkownika, jak i twórcy informacji. Zasoby wiedzy zgromadzone w Internecie przełamały bariery dostępu do osiągnięć światowej nauki. Wpłynęły na warsztat pracy bibliotekarzy/bibliografów i skróciły czas oczekiwania na informację. Przed pracownikami informacji naukowej stoi potężne zadanie wypełnienia jak najlepiej roli pośrednika między zasobami wiedzy i prawie nieograniczonym do niej dostępem a czytelnikiem.

Bibliografia:

1. *British Library Direct* [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w World Wide Web:
[http://explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/search.do?ct=facet&fctN=facet_rtype&fctV=articles&dscnt=1&vl\(174399379UI0\)=any&scp.scps=scope%3A\(BLCONTENT\)&frbg=&tab=local_tab&dstmp=1368167519629&srt=rank&ct=search&mode=Basic&dum=true&tb=t&indx=1&vl\(freeText0\)=czeslaw_milosz&fn=search&vid=BLVU1](http://explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/search.do?ct=facet&fctN=facet_rtype&fctV=articles&dscnt=1&vl(174399379UI0)=any&scp.scps=scope%3A(BLCONTENT)&frbg=&tab=local_tab&dstmp=1368167519629&srt=rank&ct=search&mode=Basic&dum=true&tb=t&indx=1&vl(freeText0)=czeslaw_milosz&fn=search&vid=BLVU1).
2. *Články v českých novinách, časopisech a sbornících* [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w World Wide Web:
http://aleph.nkp.cz/F/JIQA6A9LPGDRSJLCN3JK22V4E1EY11RLVHPHGLPMYU6J6L42X7-61077?func=full-set-set&set_number=005632&set_entry=000004&format=999.
3. *FIDES* [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w World Wide Web:
<http://www.fides.org.pl/cgi-bin/ebnt/makwww.exe?BM=1>.
4. *Katalogi Biblioteki Narodowej* [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://alpha.bn.org.pl:82/>.
5. *System MAK BN* [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w World Wide Web:
<http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=25&IM=02&WI=DEHNELIANA&NU=01&DD=1>.
6. *System Millennium BN* [on-line]. [Dostęp 08.05.2013]. Dostępny w World Wide Web:
http://alpha.bn.org.pl:82/search~S1*pol?/tbalzakiana/tbalzakiana/1%2C1%2C5%2CB/frameset&FF=tbalzakiana+recenzja&3%2C%2C5.
7. WIECZORKOWSKA, B. Bibliografia Zawartości Czasopism od 2010 roku. *Bibliotekarz* 2010, nr 2, s.11–13.
8. WIECZORKOWSKA, B. *Raport dotyczący bibliografii zawartości czasopism w różnych krajach*. Niepubl.